

BERGEN KOMMUNE
Postboks 7700
5020 BERGEN

Dato	19.04.2023
Vår referanse	2022/13477-57
Dykkar referanse	2022/20561
Sakshandsamar	Ole Vegard Skauge
E-post	Ole.Vegard.Skauge@vlfk.no
Telefon	99291827

Vurdering av Revidert planforslag til begrenset høring - Bergenhus - Bybanen frå sentrum til Åsane - delstrekning 1 - Kaigaten - Sandbrogaten - areal-ID 65800000 - Bergen kommune

Vestland fylkeskommune viser til Revidert planforslag oversendt til begrensa høyring for Bybanen til Åsane delstrekning 1 – areal-ID6580000.

Konklusjon

Vestland fylkeskommune og Riksantikvaren si vurdering er at det reviderte planforslaget si gjenverande uvisse og konsekvens for nasjonale og internasjonale kulturminneverdiar er redusert så langt det er råd, og desse er no akseptable.

Vestland fylkeskommune aksepterer det reviderte planforslaget. Vi reknar motsegnspunkt 13a og 13b som vart reist i Fylkestinget sitt vedtak av 14.desember 2022 til å vere tilfredsstillande svara ut. Det reviderte planforslaget kan eigengodkjennast av Bergen kommune.

Det vert vist til kulturminnefaglege vurderingar i saksutgreiing nedanfor, og i vedlagt brev frå Riksantikvaren, for grunngeving.

Saksutgreiing

Kva saka gjeld

Planforslaget «Bergenhus. Bybanen frå sentrum til Åsane, delstrekning 1, Kaigaten Sandbrogaten» vart lagt ut til offentleg ettersyn hausten 2022. I plansaka vart det lagt fram faglege rapportar, konsekvensutgreiing for verdsarv, og risikoanalyse, som viste uakseptabel risiko og konsekvens for nasjonale og internasjonale kulturminneinteresser. Riksantikvaren sette krav om at risiko, uvisse og negative verknader på kulturmiljø av nasjonal og internasjonal verdi måtte utgreiast ytterlegare og minimerast før avgjerd i saka, og bad Vestland fylkeskommune reise motsegn til planforslaget som var på høyring. Det låg også føre rådgjeving frå Unesco Advisory Mission.

Vestland fylkeskommune reiste motsegner til planforslaget i Fylkestinget sitt vedtak av 14. desember 2022. Motsegnene til planforslaget omhandla også andre fagfelt, dei fleste er sidan trekte. Dei kulturminnefaglege motsegnspunkta 13a og 13b, samt dei tilknytte administrative motsegnene om kart og føresegner, står att å løyse. Det vert vist til fråsegna av 14.desember for utdjuping av det faglege grunnlaget som låg til grunn for Fylkestinget sitt vedtakspunkt 13a og 13b om kulturminne:

«a) Vestland fylkeskommune fremjar motsegn for å hindre konflikt med verdsarven og mellomalderbyen Bergen. Store konsekvensar av visuell og funksjonell art må reduserast, og

risikobiletet for grunnforhold, arkeologi og bygningar må utgreiast og handterast. Motsegna vert trekt når dei negative verknadene ikkje vil være i konflikt med verdsarvverdiane og Mellomalderbyen Bergen.

Følgjande må være utgreidd før planvedtak:

- i. Kva tiltak som skal gjennomførast både direkte knytt til etablering av banetraséen og tiltak som følgjer som ein konsekvens av etablering av banetraséen, som plassering av infrastrukturtiltak, grøfteavstivingar, spunter, sanering av røyr og etablering av byggjegrop for tunnelinnslag i Sandbrogaten.
- ii. Innverknad på omkringliggjande kulturlag i området frå Kaigaten til Torget og Vetrilidsallmenningen.
- iii. Bereevna i grunnen og grunnforholda, for å gi auka sikkerheit knytt til fundamenteringa av banetraséen.
- iv. Ytterlegare arkeologiske undersøkingar for å få eit auka kunnskapsgrunnlag om omfang, djupne og tilstanden til dei arkeologiske kulturlaga. Vestland fylkeskommune ber alle partar om å gjennomføre tiltaka snarast råd, slik at motsegna kan trekkjast og at planvedtak kan gjerast før sommaren 2023.

b) Det må utarbeidast rekkefølgjekrav som sikrar at følgjande vert løyst gjennom vilkår i rammeløyver og igangsettingsløyver. Rekkefølgjekrava må koordinerast med faseplan, miljøplan og plan for utskifting av ureine massar. Rekkefølgjekrava skal sikre følgjande:

- i. Etablering av eit overvåkings- og risikostyringssystem for ei mogleg anleggsfase, samt etablering av eit miljøovervåkingsprogram eit år før, under og 10 år etter ein anleggsfase knytt til hydrologi og setningar med tanke på langtidseffektar av ei mogleg Bybaneutbygging.
- ii. Vidare arbeid med juridisk bindande illustrasjonsplan for å gjere funksjonelle og visuelle verknader knytt til verdsarven så minimale som mogeleg.
- iii. Utarbeiding av tryggleiksplan for å sikre alle trafikantgrupper og store publikumsgrupper ved Hanseatisk museum og Bryggekaiaen.»

Etter Fylkestinget sitt vedtak er planforslaget justert for å kome motsegnene i møte. Det er utarbeidd ytterlegare fagrapportar og dokumentasjon, gjort endringar i føresegner og illustrasjonsplan, og supplert med grunnundersøkingar for å følgje opp kulturminnefaglege krav. Riksantikvaren og Vestland fylkeskommune har i tråd med sine førstelineansvar og ansvar etter verdsarvkonvensjonen rådgjeve undervegs.

Bergen kommune sendte 31. mars 2023 brev til Vestland fylkeskommune og Riksantikvaren og bad om vurdering av det reviderte planforslaget.

Kulturminnefagleg vurdering av revidert planforslag

Kulturminnemyndet – lovheimel og ansvar

Heile planområdet for delstrekning 1 av planforslaget ligg innanfor Mellomalderbyen Bergen som er automatisk freda i medhald av lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminnelova) § 4 første ledd. I samsvar med kulturminnelova § 8 fjerde ledd skal styresmaktene, i samband med behandlinga av reguleringsplanen, ta stilling til om dei kan gi løyve til inngrep i automatisk freda kulturminne som blir påverka av planen. Riksantikvaren er rette styresmakt til å ta avgjerd i saker som gjeld Mellomalderbyen Bergen og Bergenhus festning, jf. forskrift om fastsetting av myndigheit mv. etter kulturminnelova § 2 (2).

Riksantikvaren er mynde for det automatisk freda kulturminnet Mellomalderbyen Bergen og Bergenhus festning. Sandviken kyrkje, som listeført kyrkje av nasjonal verdi, er òg Riksantikvaren sitt førstelinjeansvar. Fylkeskommunen er kulturminnemynde i plansaker etter plan- og bygningsloven og skal samordne kulturminneforvaltninga si uttale i plansaker.

Bryggen som verdsarvstad er Vestland fylkeskommune sitt førstelinjeansvar, Riksantikvaren er beden om faglege råd og rettleiing. Dette er etter gjeldande retningslinjer innan kulturmiljøforvaltninga, Rundskriv T-4/92 frå Miljøverndepartementet. Riksantikvaren har det faglege ansvaret for oppfølging av verdsarven i Noreg og er rådgjevar til Klima- og miljødepartementet som statspart for verdsarven.

Kulturminnemyndet kan berre akseptere planforslag som ikkje har uakseptabel konsekvens eller risiko for nasjonale og internasjonale kulturminneinteresser. Kulturminnemyndet har vidare ansvar for å redusere eller minimere risiko og negativ konsekvens for verdsarvstaden Bryggen i så stor grad som mogeleg.

Kulturminnelova og plan- og bygningslova er kulturminnemyndet sine reiskap for førebiletleg forvaltning i tråd med nasjonale planforventningar, og i tråd med forventningane til forvaltning etter verdsarvkonvensjonen sine retningslinjer. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

I det følgjande vurderer kulturminnemyndet, i tillegg til forvaltning etter nasjonale retningslinjer nemnt ovafor, kor vidt det justerte planforslaget endrar biletet for risiko og konsekvens slik det kjem fram i konsekvensutgreiinga for verdsarv av 14. oktober 2022 «*Final Report – Heritage Impact Assessment (HIA) of the «Planforslaget Bybanen DS/1 Kaigaten-Sandbrogaten» on the World Heritage Property Bryggen in Bergen*».

Vi vurderer også det justerte planforslaget i lys av UNESCO sine råd i «*Report on the joint World Heritage Centre ICOMOS Advisory Mission to the World Heritage Property Bryggen Norway*» av 19. -21. september 2022.

Det er lagt til grunn at det automatisk freda kulturminnet Mellomalderbyen Bergen ligg både innafor og utanfor verdsarvstaden Bryggen, og mykje av verdsarvstaden sin kontekst ligg både innafor og utanfor Bryggen sitt nærområde.

Automatisk freda kulturminne

Kulturminne og kulturmiljøinteresser

Mellomalderbyen Bergen og verdsarvstaden Bryggen er kulturmiljø av stor nasjonal- og internasjonal verdi. Mellomalderbyen er eit automatisk freda kulturminne jf. kulturminnelova § 4a, og omfattar aktivitetsspor knytt til busetnad, handverk, handel, sjøfart, sakralt og urbant liv.

Over kulturlaga frå mellomalder er det kulturlag og kulturminne frå Bergens etterreformatoriske historie opp til dagens Bergen. Mellomalderen sin bygningsstruktur og gatenett kan sjåast i området i dag. Det er ståande mellomalderkyrkjer i området, bevarte ruiner og stort omfang av arkeologiske kulturlag. Området for traséen for Bybanen består av kulturlag med svært ulik samansetnad, i tjukn og i alder.

Verdsarvområdet med bygningane på Bryggen og Hanseatisk museum er eit minne om ein av dei største handelsbyane og hamnene i Nord-Europa. Bygningane sin langstrakte struktur, med gavl mot sjøen, har vore i bruk sidan byen vart anlagt på 1000-tallet og saman med dei arkeologiske kulturlaga inngår dei i eit heilskapleg kulturmiljø som må takast vare på. Det inneber strenge krav til nye tiltak som vil kunne få verknad for desse verdiane. Bergenhus festning med bygningar og ruinar frå mellomalderen og grøntområda heng saman med Vågen, Bryggen og Skuteviken.

Riksantikvaren har i brev av 01.12.2022 skildra kulturminne og kulturmiljøinteresser nærare.

Revidert planforslag

Kommunen har gjennomført ytterlegare utgreiingar og det er gjort endringar i planforslaget. I det reviderte planforslaget er følgjande planmateriale endra: plankart, reguleringsføresegner, planskildring med tilhøyrande ROS-analyse og Miljøprogram, VA-rammeplan med infrastrukturplan, illustrasjonsplanar og teknisk forprosjekt.

I tråd med Riksantikvaren sine krav vart det utført ei avklarande arkeologiske undersøking i form av 22 grunnboringar. Formålet med boringane var å få supplerande informasjon om djupna til overgangen til arkeologiske kulturlag, bevaringstilstanden og djupna til overgangen til sjøbunnslag og geologiske lag og å opplyse saka tilstrekkeleg for å kunne ta stilling til dispensasjon frå kulturminnelova. Grunnboringane blei utført i perioden februar/mars 2023.

Riksantikvaren har innhenta fagleg tilråding frå NIKU i samband med dispensasjonshandsaming av reguleringsplanen, i tråd med Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven.

Tilråding frå NIKU

NIKU vurderer at det reviderte planforslaget inneheld meir detaljerte skildringar av dei ulike løysingane med tanke på innverknad på kulturminne og kulturmiljø. Det er også satt inn fleire føresegnar som sikrar større føreseielegheit ved realisering av planforslaget. Det er sikra i reguleringsføresegnene at det skal nyttast ein vektkompensert banefundamentering som samla gir mindre komprimerande last på undergrunnen enn eksisterande berelag, og at det ikkje er tillate å pæle banefundamentet. NIKU legg vidare vekt på at det i det reviderte planforslaget er satt inn reguleringsføresegnar som sikrar at det, for tiltak og anleggsarbeid i heile planområdet, skal utarbeidast planar for tiltak knytt til beskyttelse mot varig senking av grunnvasstand for arbeid som medfører inngrep i grunnen, og planar for etablering av overvakings- og risikostyringssystem for kulturminneverdiar i anleggsfasen. NIKU legg også vekt på i sin vurdering at NGU har utarbeida to notat som skildrar korleis dette bør løysast, og at desse notata er gjort juridisk bindande som vedlegg til føresegnene. NIKU påpeiker at det kan vere behov for sikringstiltak før gjennomføring av arkeologisk granskning, som for eksempel etablering av spunt ved graving av våte grøfter.

Basert på gjennomgang av tidlegare og nyleg utførte arkeologiske undersøkingar innanfor planområdet, vurderer NIKU at tiltak i samsvar med reguleringsplanen vil komme i konflikt med automatisk freda kulturminne, men at revidert planforslag inneber også tiltak som kan betre bevaringsforholda.

NIKU tilrår at løyve til inngrep i automatisk freda kulturminne i samband med reguleringsplanen vert gjeve med vilkår om arkeologisk granskning. Det inneber arkeologiske utgravingar og arkeologiske overvaking, og avbøtande tiltak i form av miljøovervaking som skal bidra til å sikre kulturminna sin kjeldeverdi på staden i et langsiktig perspektiv.

Riksantikvaren sine merknader

Kulturminneforvaltninga skal verne om kulturminne som ikkje-fornybare ressursar og arbeide for at kulturminneverdiane blir ivaretatt på best mogleg måte og nyttiggjort i eit samfunn i endring. Det kan gjevast løyve til inngrep i automatisk freda kulturminne etter ei vurdering av dei kulturminnefaglege verdiane veid opp mot private og samfunnsmessige omsyn.

Mellomalderbyen Bergen og verdsarvstaden Bryggen er kulturmiljø med stor nasjonal og internasjonal verdi. Det inneber strenge krav til nye tiltak som vil kunne få verknad for desse verdiane. I mellomalderbyane skal det sikrast eit variert og representativt utval av kulturmiljø og kulturminne over og under bakken. I område der bevaringsforholda er gode, er det viktig med løysingar som gjer det mogleg å aktivisere areala til nytte for byen, utan at bevaringsforholda til kulturlaga vert forverra. Bybanen er det største klimatiltaket Bergen kommune gjennomfører for å styre mot eit lågutslepp-samfunn, og tiltaket blir rekna å ha høg samfunnsverdi.

Planforslaget omfattar tiltak som vil medføre konflikt med automatisk freda kulturminne. Dette gjeld i utgangspunktet eitkvart inngrep i bakken. Reguleringsplanen opnar for svært store inngrep i det automatisk freda kulturminnet Mellomalderbyen Bergen. I tillegg er det ein risiko for at tiltaka kan påverke kulturminne indirekte ved at bevaringsforholda for kulturlag under bakken vert endra. Kulturlaga vil i så fall raskare brytast ned og i siste instans vil all kunnskapsverdi i kulturlaga kunne gå heilt tapt. Det er derfor avgjerande å utgreie og iverksette avbøtande tiltak som forhindrar dette.

Riksantikvaren vurderer at dei nye utgreiingane har vist at risiko, usikkerheit og negative verknader knytt til kva tiltak som skal gjennomførast både direkte knytt til etablering av banetraséen og tiltak som følgjer som ein konsekvens av etablering av banetraséen er redusert. Dei nye grunnundersøkingane har gitt meir kunnskap om bereevna i grunnen og grunnforholda, og ytterlegare arkeologiske undersøkingar av grunnboringane har gitt eit auka kunnskapsgrunnlag om omfang, djupne og tilstanden til dei arkeologiske kulturlaga.

Når det gjeld innverknad på verdsarvstaden Bryggen legg, i tråd med anbefalingane frå UNESCOs rådgjevande synfaring og KUVA-rapporten, det reviderte planforslaget opp til etablering av eit overvakings- og risikostyringssystem for anleggsfasen. Vidare legg det opp til etablering av eit miljøovervakingsprogram eit år før, under og 10 år etter ei anleggsfase knytt til hydrologi og setningar med tanke på langtidseffektar.

Dette er med på å minimera dei negative konsekvensane som er påpeikt i KUVA-rapporten og i rapporten frå den rådgjevande synfaringa knytt til desse problemstillingane. Ein viss grad av

usikkerheit vil alltid vere til stades ved gjennomføring av store tiltak med omfattande anleggsarbeid, men for eit så omfattande tiltak som etablering av Bybanen gjennom mellomalderbyen og verdsarvstaden Bryggen, er det viktig å minimere usikkerheita så mykje som mogleg. Tiltaket vil ha verknader på verdsarven, men etter Riksantikvaren si vurdering er dei negative konsekvensane no redusert så langt råd er. Riksantikvaren føreset at tiltaka og anbefalingar i KUVA-rapporten og i rapporten frå den rådgjevande synfaringa fylgjast opp også i det vidare arbeidet.

Vidare prosess i Unesco

Unesco og Icomos vil vurdere Noregs oppfylging av forplikningane som følgje av verdsarvkonvensjonen med bakgrunn i anbefalingane i KUVA-rapporten og rapporten frå den rådgjevande synfaringa. Riksantikvaren har oversendt forslag til program for miljøovervaking til Unesco for teknisk gjennomgang 3. februar 2023. Forslag til overvakings- og risikostyringssystem for ein mogleg anleggsfase blei oversendt til Unesco for godkjenning 31. mars 2023.

Riksantikvaren er i dialog med Unesco om framdrift på desse prosessane, og forventar endeleg tilbakemelding frå Unesco/Icomos medio mai 2023. Riksantikvaren vil oversende tilbakemeldinga frå Unesco til Bergen kommune slik at dette kan inkludrast i dokumenta til møtet i bystyret i Bergen kommune 31. mai 2023. Riksantikvaren gjer oppmerksom på at det kan vere naudsynt å justere forslag til program for miljøovervaking og risikostyringssystem når tilbakemeldinga ligg føre. Riksantikvaren vil informere Unesco etter møtet i bystyret 31. mai 2023 og gi ei samla tilbakemelding på korleis tiltaka og anbefalingane er følgt opp og ivaretekte i dei endelege plandokumenta.

Dispensasjon og vilkår for dispensasjon

Riksantikvaren si samla vurdering ut frå deira kunnskapsstatus om arkeologiske forhold i området pr. i dag, sett i samanheng med tiltakets samfunnsverdi, er at det kan gis dispensasjon frå kulturminnelovas føresegner for tilrettelegging for Bybanen frå Kaigaten til Sandbrogaten. Det er under forutsetning av at dei delane av det automatisk freda kulturminnet som blir råka av tiltak etter planen, direkte eller indirekte, sikrast på ein tilfredsstillande måte i forbindelse med at planen vert realisert. Riksantikvaren stiller som vilkår for deira løyve at det vert gjennomført arkeologisk gransking og avbøtande tiltak i form av miljøovervaking og risikostyring, for sikring av kjeldeverdi og langsiktig bevaring av kulturlag i planområdet og tilgrensande område.

Etter Riksantikvaren si vurdering kan Bergen kommune godkjenne den reviderte reguleringsplanen for Bybanen, Bergen sentrum - Åsane under føresetnad av at det blir gjort ei arkeologisk gransking av det råka kulturminnet og at miljøovervaking er sett i drift, før tiltak etter planen blir gjennomført, jf. reguleringsplankart datert 24.3.2023 og føresegner datert 31.3.2023. I samsvar med kulturminnelova § 10 skal tiltakshavaren bere kostnadene for arkeologiske granskningar og miljøovervaking.

Heile reguleringsplanområdet for Bybanen frå Kaigaten til Sandbrogaten er avmerkt som omsynssone d) bandlegging etter kulturminnelova og omsynssone c) bevaring kulturmiljø. Vilkår for dispensasjonen frå den automatiske fredinga gjennom planvedtaket er ivareteke i føresegnene til planforslaget. Det kan bli stilt krav til ytterlegare sikringstiltak/avbøtande tiltak når detaljer om utbygginga ligg føre. Det vil da også spesifiserast kva typar arkeologiske undersøkingar det vert stilt krav om ved gjennomføring av reguleringsplanens skisserte tiltak. Riksantikvaren vil først kunne vurdere kva arkeologiske undersøkingar som blir nødvendig i forbindelse med tiltaka når dei er detaljplanlagt.

Utgifter til arkeologisk gransking

Som nemnt over skal tiltakshavar bære kostnadane ved arkeologisk gransking og avbøtande tiltak for automatisk freda kulturminne i forbindelse med gjennomføring av planen, jf. kulturminnelova § 10. Riksantikvaren har bedt NIKU om å utarbeide eit kostnadsoverslag for ei utgraving av det aktuelle kulturminnet og miljøovervaking. Kostnadsoverslaget vil bli ettersend, i tråd med referat frå møte 9. februar 2023 mellom Bergen kommune, Vestland fylkeskommune og Riksantikvaren, og vil ligge føre til møtet i Bystyret i Bergen kommune 31. mai 2023.

Vedtaket etter kulturminnelova § 10 om omfang av den arkeologiske granskinga og avbøtande tiltak kan først skje etter at reguleringsplanen er endeleg vedteken, og når det ligg føre detaljprosjektering. Tiltakshavar må varsle Riksantikvaren i god tid før dei ønskjer å gjennomføre tiltak etter reguleringsplanen. Riksantikvaren vil deretter gjere vedtak om omfanget av den arkeologiske granskinga. Dette vedtaket vil kunne klagast på i medhald av forvaltningslova §§ 28 og 29.

Freda kulturminne

Etablering av Bybanen gjennom Bergen sentrum gjev nærføring til fleire bygningar som er freda etter kulturminnelova. I det reviderte planforslaget er det lagt til føresegner som gjev rom for tilfredsstillande prosessar etter kulturminnelova. Det er opna for stadvise vurderingar, der enkelte av kontaktledningsbehova vil løysast i form av veggfeste, og i andre tilfelle ved frittstående mast. Dette vil avhenge av det konkrete kulturminnet sin tilstand og eigenart, vil være avhengig av dispensasjonsvedtak heimla i kulturminnelova, og vil verte handsama av kulturminnemyndet i den vidare prosjekteringa etter planvedtak.

Bryggen og Finnegården er også nyare tids kulturminne som er freda etter kulturminnelova. I tråd med tilrådingane i verdsarvutgreiingane og UNESCO Advisory Mission er det gjort målingar og på dette grunnlag framlagt fagrapport om vibrasjonar. Det konkluderast der med at vibrasjoner ikkje vil påverke freda bygg, og det er sett planføresegner med grenseverdiar som skal sikre dette også i byggefasen. I tråd med føresegnene i revidert planforslag skal det etablerast eit risikostyringssystem med grenseverdiar for grunnvassnivå, setningsutvikling på bygningane på Bryggen. Dette vil, når det er iverksett, vere eit tilstrekkeleg tidleg varslingsssystem for å forhindre ukontrollert skadeutvikling.

Kulturminnefagleg vurdering for verdsarvstaden Bryggen

Kulturminnemyndet har i vurderinga lagt til grunn konsekvensvurderingane og råda i verdsarvutgreiinga «*Final Report – Heritage Impact Assessment (HIA) of the «Planforslaget Bybanen DS/1 Kaigaten-Sandbrogaten» on the World Heritage Property Bryggen in Bergen*». (KUYA-rapporten)

1. KUYA – Final Report – Funksjonelle konsekvensar

Finnegården

Verdsarvutgreiinga viser middels stor negativ funksjonell konsekvens ved Finnegården, grunna høg frekvens av store Bybanevogner i eit smalt tverrsnitt med mange gåande. Det vert bedt om utarbeiding av tryggleikskonsept som viser at risiko for alle trafikantgrupper er fjerna. Det må også visast korleis tryggleik til store grupper på Bryggekaia og ved Hanseatisk museum vert handtert. UNESCO Advisory Mission rår også til at tryggleiksspørsmåla vert avklara, og rår til ytterlegare utgreiingar for å sjå om det er mogeleg å redusere funksjonell risiko: enkeltspor for Bybanen, og ein-sidig sykkelsporløyising.

I revidert planforslag er trafikkkløysingane justert i tråd med tilrådingar etter gjennomført risikovurdering. Juridisk bindande illustrasjonsplan med tilhøyrande fråsegner er oppdatert. Dette er innarbeidd i prinsippforslag for dekkeplan for synleggjering av historisk kaifront, med føresegner. Det er gjennomført vurderingar knytt til arealbruk og mobilitet og lagt til føresegner for vidare detaljplanar for tiltak som sikringstiltak for alle turistgrupper og store publikumsgrupper ved Hanseatisk museum og langs Bryggekaia.

I mobilitetsplan er det framlagt visualiseringar som viser rørslemønster og behov knytt til Hanseatisk Museum og deira formidlingsareal og formidlingsruter. Etter restaureringa av Hanseatisk museum er inngangen, som tidlegare var nær krysset, flytta lenger unna. Risikovurderingane viste at her var attstående risikomoment, men etter avbøtande tiltak vert desse vurdert til å være av liten risiko. Vegmynda har akseptert løysingane. Kulturminnemyndet ser ikkje grunnlag for å etterspørje ytterlegare utgreiingar. Kulturminnefagleg vurderast også løysingane for trafikantgruppene og for folkemengder ved Hanseatisk Museum til å være akseptable. Negativ funksjonell konsekvens er redusert så langt det er råd. Kulturminnemyndet vurderer at denne heilskapen svarer ut tilrådingane frå verdsarvutgreiinga.

Utgreiing av enkeltspor viser både fordeler og ulemper. Dei mest vesentlege ulempene er auka funksjonell og visuell barriereverknad knytt til ventande Bybanevogner i verdsarvområdet, auka støy og vibrasjon frå ny sporvekslar, og blokkering av trafikk frå Torget. Dei prosjekterte løysingane for sykkel er utforma for å redusere trafikkareal på Torget. Ein-sidig sykkelspor framom Bryggen ville krevje breiare trasé enn den prosjekterte løysinga og ville kravd eit systemskifte ved Finnegården som ville gjeve auka risiko og stor fare for feilbruk. Ein-sidig sykkelspor er ikkje tilrådd. Kulturminnemyndet godkjenner sykkelløysinga ved Finnegården i det reviderte planforslag etter å ha vurdert Unesco sitt råd.

UNESCO peikar vidare på at vibrasjonar og støy frå banejul må minimerast. Støyrapporten viser at kurveradien ved Finnegården er lite utsett for kurveskrik. Det er ikkje lagt opp til sporvekslar mellom

Bryggesporden og Dreggekaien. I tråd med tilrådingane i støyrapporten er det i planføresegnene sett krav til tiltak for avgrensing av støy frå bybanen. Tiltaka vil gi ein reduksjon av støybiletet i store deler av sentrum. Utgreiingane om vibrasjon viser ikkje påverknad frå vibrasjon for grunnvatn, kulturlag eller bygningar.

Den attståande funksjonelle konsekvensen ved Finnegården vil truleg vere om lag den same eller noko betre enn for 0-alternativet. Dersom vendespor vert realisert i Chr. Michelsens gate vil dette gje redusert frekvens i eit lengre tidsperspektiv, og ein ytterlegare reduksjon i barriereverknaden.

Bryggen kai

Verdsarvutgreiinga viser middels stor barriereverknad for gåande grunna sykkelveg i kombinasjon med Bybanelinje. Kulturminnemyndet ser ikkje at dette er vesentleg endra. Dersom vendespor vert realisert i Chr. Michelsens gate, vil dette gje redusert frekvens i eit lengre tidsperspektiv og ein reduksjon i barriereverknad. Støyrapporten viser reduksjon i støybiletet for dette området. Det er ikkje sporvekslarar før i Slottsgaten.

Den attståande funksjonelle barriereverknaden for Bryggen kai vil være om lag som for 0-alternativet, og vil ikkje kunne reduserast ytterlegare.

2. KUVA - Final Report – visuelle konsekvenser

For Strandkaien viser verdsarvutgreiinga stor negativ verknad i dagslys og middels negativ verknad i mørke. Lysplanen avbøter negativ verknad i mørke ved å binde heile verdsarvområdet saman. Konsekvensbiletet i dagslys vert ikkje betra av lysplanen. Dersom vendespor vert realisert i Chr. Michelsens gate vil dette gje redusert frekvens i eit lengre tidsperspektiv, og ein reduksjon i barriereverknad. Optimalisering av dekkeløysingar i planområdet vil ikkje ytterlegare påverke konsekvensbiletet herfrå.

Ved viewpointa Bryggesporden, Bryggen B og Bellgården viser verdsarvutgreiinga middels negativ konsekvens ved at forståinga av den visuelle og funksjonelle relasjonen mellom Finnegården, Vågen hamn og kaien vert kompromittert av Bybanen sin storleik og frekvens, og av Bybanesporret like ved Finnegården. UNESCO har tilrådd utgreiing av enkeltspor for Bybanen og ein-sidig sykkelløysing, dette er kommentert ovafor.

Ved å sjå på dei enkelte attributtane til verdsarven på tvers av viewpoints, vert det tydeleg at attributt nr 4 og 5, knytt til "Testimony of Hanseatic League/ Way of Life" vert påverka stort negativ. Dette er årsaka til at Vestland fylkeskommune i motsegn pkt 13b ii) sette krav om vidare arbeid med detaljering av juridisk bindande illustrasjonsplan.

For å minimere denne negative konsekvensen, er det forståinga av den hanseatiske kulturhistoria som må styrkast. Det er utvikla konsept for dekkeløysingar, og mobilitetsplanen legg til rette for formidlingsaktørane for å styrke forståinga av den visuelle og funksjonelle tilhøvet mellom Finnegården, Bryggen, kaien og Vågen.

Konseptet er forelagt Hanseatisk museum, Bryggens museum og Stiftelsen Bryggen for innspel. Ut over prinsipalstandpunktta vert det etterlyst sikrere kunnskap og klarare fagleg prioritering som grunnlag for illustrasjonsplanen. Særleg gjeld det å oppnå ei mest mogeleg presis bestemming av dei prioriterte spora knytt til hanseatane sitt liv og virke, som grunnlag for synleggjering og formidling. Det er sett krav i føresegner om at detaljering av illustrasjonsplanen skal ta utgangspunkt i å fange opp dette kunnskapsbehovet, og legge til rette for formidling. Det er sett vilkår til at kulturminnemyndet skal godkjenne planen.

Innretta slik vil detaljering av illustrasjonsplanen føre til ei klar forbetring av dei visuelle konsekvensane verdsarvutgreiinga viser til, for attributt 4 og 5. Forståinga av visuelle og funksjonelle samanhengar mellom bygningane, kaien og Vågen vil verte betre enn i 0-alternativet, sjølv om her framleis vil være ein viss negativ visuell og funksjonell konsekvens. Det leggast vekt på at verdsarven etter vidare prosess med detaljeringsplanen kan forståast og opplevast som ein heilskap gjennom ei samanbinding av området frå Dræggekaien til Bryggesporden, og ikkje som i dag opplevast og forståast som to skilde deler. For viewpoint Bellgården vil forbetringa være noko mindre.

3. KUVA – Final Report – risiko for strukturell og funksjonell integritet

Finnegården

Verdsarvutgreiinga viser ein middels stor potensiell risiko for vibrasjonar frå operasjonell aktivitet, og ber om at potensiell påverknad frå vibrasjonar på Finnegården vert utgreia. Det vert også foreslått å vurdere eittsporsløyising, der ein svingkurve med større radius antakeleg vil redusere denne verknaden.

Utgreiing av enkeltspor viser både fordelar og ulemper. Vesentlege ulemper er auka funksjonell og visuell barriereverknad knytt til ventande Bybanevogner i verdsarvområdet, auka støy og vibrasjon frå ny sporvekslar, og blokkering av trafikk frå Torget. Vibrasjonsutgreiinga konkluderer med at vibrasjonar berre i neglisjerbar grad vil påverke kulturlag, hydrogeologi og grunnvasstand, og bygningane ved Finnegården og Bryggen, etter at kjende og utprøvde avbøtande tiltak er lagt til grunn i prosjekteringa. Riksantikvaren konkluderer ovafor med at risikoen er handterbar.

Bryggen

Verdsarvutgreiinga viser stor strukturell risiko. Grunna ufullstendige arkeologiske undersøkingar er påverknaden ukjent, noko som også gjeld for Finnegården. Bygningsstrukturar kan verte kompromittert av grunnvassendring. Det vert peika på ein potensiell risiko for vibrasjonar frå operasjonell aktivitet: Bybane, sykkel, fotgjengarar og varelevering. Verdsarvutgreiinga gav følgjande råd:

- Arkeologiske undersøkingar bør fullførast
- Det bør framskaffast oppdaterte undersøkingar for risiko for strukturar, hydrogeologi og kulturlag for Bryggen og Sandbrogaten
- Det bør etablerast eit koordinert overvåkings- og responsprogram («monitoring av risk control management programs»)
- Det bør utviklast eit koordinert overvåkingsplan for konstruksjonsfasen
- Det bør utviklast eit koordinert risk management program som klart viser at risiko for arkeologiske lag og grunnvannsbalanse for Bryggen og Sandbrogaten kan eliminerast i konstruksjons- og permanent fase.
- Det bør etablerast eit koordinert overvåkingsprogram for Bybanen som inkluderer alle relevante interessentar, koordinert av Riksantikvaren.

Desse råda vart tekne vidare i Unesco Advisory Mission sine råd, som er omtala nedanfor. Det vert vist til vurdering av automatisk freda kulturminne ovafor, og til vurderinga av Unesco Advisory Mission sine råd nedanfor. Rådgevinga er følgt opp av kulturminnemyndet.

Øvregaten

Verdsarvutgreiinga viser til middels stor strukturell risiko ved at auka trafikk i anleggsfase kan gje skade på Øvregaten og Mariakyrkja, men at lastberande kapasitet er forventa å vere tilstrekkeleg. Det peikast på at det saknast utgreiing av vibrasjonar i ferdigfase.

Vurderingar av trafikkbelastning, bereevne og kulturlag tilseier ikkje behov for ytterlegare tiltak. Tiltak her er utanfor planområdet og må handterast i samband med søknadspliktige tiltak etter kulturminnelova i framtida.

Sandbrogaten

Verdsarvutgreiinga viser stor strukturell risiko ved at arkeologiske undersøkingar av kulturlag med svært høg verdi ikkje er ferdigstilte. Her er risiko for drenering og endring i grunnvannstand utan avbøtande tiltak. Det er strukturell risiko knytt til tunnel i Sandbrogaten, og potensiell risiko for vibrasjonar grunna operasjonar. Dei faglege råda i verdsarvutgreiinga for Sandbrogaten var felles med råda for Bryggen og er handtert i avsnittet ovafor.

Etter prøveboringar og ytterlegare framlagte utgreiingar og justeringar i planføresegner i tråd med Riksantikvaren sine krav og prosess mot Unesco for overvåkings- og responsprogram, er denne risikoen no vurdert som handterbar.

4. Tilhøvet til reguleringsplan Vågen, Kaiene og Bryggen

Reguleringsplan Vågen, Kaiene og Bryggen, Plan-ID 16040000 vart vedteken i 2006 for å sikre vernebehovet i og rundt verdsarvstaden Bryggen og ivareta behovet for ein buffersone for verdsarvstaden. Den vart lagt fram for UNESCOs verdsarvkomite i 2019, men sendt tilbake til statsparten for vidare bearbeiding, og er difor ikkje formalisert som ein buffersone av

verdsarvkomiteen. Like fullt er reguleringsplanen ei viktig brikke i å sikre dei framståande universelle verdiane til verdsarvstaden Bryggen.

I samråd med og etter innspel frå Riksantikvaren vedtok Vestland fylkeskommune i administrativt motsegn til reguleringsplanen at det måtte sikrast at relevante føresegner frå reguleringsplan Vågen, Kaiene og Bryggen måtte vidareførast til reguleringsplan for Bybanen, for det arealet som vart avløyst. Vestland fylkeskommune og Riksantikvaren har rådgjeve i dette arbeidet. Gjennom ei rekke justeringar og tilføyingar i det justerte planforslaget for Bybanen er det ikkje lenger grunnlag for å oppretthalde den administrative motsegna for dette. Sikringa av dei fysiske omgjevnadane i nærområdet til verdsarvområdet vil, inntil ein ny reguleringsplan for buffersonen er på plass, skje i eit samspel mellom dei to reguleringsplanene for Bybanen og Vågen, Kaiene og Bryggen. Sikringa av verdsarven sin kontekst og omgjevnad er vurdert å vere like god som før. Arbeid med buffersone for verdsarven er igangsett. Det vil være viktig for kulturminnemyndet at arbeidet resulterer i ein arealplan, og dette vil verte følgt opp vidare.

5. Oppfølging av Unesco Advisory Mission

Råd til planarbeidet

Kulturminnemyndet har lagt til grunn og vurdert rådgjevinga frå Unesco Advisory Mission. Nedanfor følgjer Unesco sine råd i kulepunkt, og vurdering under.

- Vidare arkeologiske og geologiske undersøkingar og strukturelle vurderingar på Bryggesida er naudsynte for å få fram eit meir komplett bilete av tilhøva i undergrunnen.

Som gjort greie for over vurderer Riksantikvaren at dei nye utgreiingane har vist at risiko, usikkerheit og negative verknader knytt til kva tiltak som skal gjennomførast både direkte knytt til etablering av banetraséen, og tiltak som følgjer som ein konsekvens av etablering av banetraséen er redusert. Dei nye grunnundersøkingane har gitt meir kunnskap om bereevna i grunnen og grunnforholda, og ytterlegare arkeologiske undersøkingar av grunnboringane har gitt eit auka kunnskapsgrunnlag om omfang, djupne og tilstanden til dei arkeologiske kulturlaga.

- Vidare utgreiing av vibrasjon og vibrasjonsoverføring gjennom Bryggen sine kulturlag må utførast. Ved forventa betydeleg negative verknad må prosjektet fundamentalt omgjeras. For å være føre-var bør maksimalt teknisk utførlege vibrasjonsreducerande tiltak planleggast for, for heile strekninga langs Bryggen si kaiside. Ingen sporskifte bør plasserast framom Bryggen eller på kaia si lengde.

Målingar og berekningar for potensielle vibrasjonar i rapporten *Vurderingar av vibrasjoner frå Bybanen langs Bryggen* stadfester kvarandre, og tilseier ein neglisjerbar påverknad for kulturlag, hydrogeologi og grunnvasstand, og ståande bygningar. Kjende og utprøvde løysingar for vibrasjonsdemping er lagt til grunn i prosjekteringa. Det er ikkje sporskifte mellom Bryggesporden og Dræggekaien. Ytterlegare føre-var-tiltak er dermed ikkje påkrevd.

- Eit nasjonalt program for full strukturell istandsetting av Bryggen initierast og finansierast frå statsbudsjettet for å gjere bygningane meir motstandsdyktige i forkant av Bybanen sin konstruksjonsfase.

Det er sett grenseverdier for vibrasjon i planføresegnene, og samla sett vert risikobiletet knytt til etablering og drift av bybanen no vurdert som handterbart. Det er ikkje identifisert andre faktorar knytt til etablering av bybanen som kan gje auka strukturell risiko. Uavhengig av arbeidet med reguleringsplanen er det viktig å sikre gode vilkår for kontinuerleg istandsetting av Bryggen i tråd med beste praksis. Det ligg til statsparten å vurdere innspelet om finansiering, men etter tilleggsutgreiingar og justeringar i planforslaget kan det ikkje lenger sjåast at etableringa av Bybanen vil ha konsekvensar som i seg sjølv gjev grunnlag for eit krav om full strukturell istandsetting av bygningane på Bryggen i forkant av etablering av Bybanen.

- Det må takast omsyn til den kommersielle og funksjonelle bruken av bygningane, og finansiell kompensasjon kan være naudsynt.

Faseplanlegginga legg til grunn at det skal planleggast for at eksisterande drift av eigedomar langs bybanetraséen skal kunne halde fram mest mogeleg upåverka. Det skal sikrast tilkomst og vilkår for

framhaldt drift i byggefasen. Finansiell kompensasjon ligg til Miljøløftet å avgjere, og vil vere knytt til vurderingar av ulemper i anleggsfase vekta mot fordelar som auka tilgang og verdi i driftsfase.

- Eit strukturelt og hydrogeologisk overvåkingsprogram av undergrunnen bør oversendast til World Heritage Centre for teknisk godkjenning. Overvåkinga bør strekke seg frå minst 1 år før tiltaka tek til og til minst 10 år etter prosjektet er fullført. Ein klar responsprotokoll for utgraving og konstruksjonsfase, der tiltaka er kobla til overvåkingsparametrar, etablerast og sendast til Verdsarvkomiteen for teknisk vurdering. Ved negative strukturelle følgjer eller ved viktige funn må arbeidet stansast og World Heritage Centre orienterast etter retningslinene. Alle utgravingar bør utførast under arkeologisk overvåking og etter faglege krav til dokumentasjon og rapportering. Overvåkande arkeolog bør kunne stanse alt arbeid ved betydelege oppdagingar og rapportere til World Heritage Centre.

Sjå avsnittet "Vidare prosess i Unesco" der dette er omtala.

- Fullføring av Fløyfjellstunnelen bør setjast som eit vilkår for konstruksjonen av dagalternativet.

Statens Vegvesen og Bybanen legg no opp til å koordinere byggeprosjekta sine, slik at dei kan utførast samstundes. Dette er funne å være mest tidseffektivt, og til minst ulempe for verdsarven, Bergen sentrum og for byen som heilskap.

- Risikoanalysen vert tilrådd oppdatert, i lys av den store bekymringa for dei langsiktige verknadene på Bybanen sin påverknad på tilhøva i undergrunnen.

Bergen kommune arbeider med ein oppdatering av risikoanalyse som vil føreligge i forkant av planvedtak.

Råd knytt til forvaltninga av verdsarven

Kulturminnemyndet tek i denne saka for seg innspela som er knytt til plansaka. Etter vedtak i plansaka skal kulturminnemyndet og statsparten kome tilbake til dette i full breidd, i brev til Unesco.

Andre forhold

Delstrekning 2 og mellombels rigg- og driftsområde på Koengen

Midlertidig rigg- og anleggsområde på Koengen er endra i tråd med Riksantikvaren sine krav, og den underjordiske haldeplassen ved Sandviken kyrkje vert i planforslaget regulert med éin publikumsinngang i staden for to. Planforslaget inneheld føresegner om sikringstiltak som skal gjennomførast før, under og etter anleggsarbeid. Planforslaget inneheld også føresegner som regulerer utforming av omgjevnadane av kyrkja etter etableringa av Bybanen, og tilpassingar til det freda kulturminnet Brødretomten.

Vestland fylkeskommune og Riksantikvaren vurderer endringane som akseptable og har ikkje ytterlegare merknader.

Samla vurdering og konklusjon

Merknad til metode for konsekvensutgreiing for verdsarv

Etter kulturminnemyndet sin vurdering er det nytta god metodikk for konsekvensutgreiingane for verdsarv. Vi må bemerke at val av *viewpoints* har både fordelar og ulemper ved seg. Fordelane er høg presisjon i lokalisering av avbøtande tiltak og justeringar. Ulempene er tendens til oppdeling av attributtar. Ein er gjerne i rørsle i eller nær verdsarven, og ei typisk oppleving av verdsarven og konteksten som heilskap vil då vere noko endra kva gjeld dei visuelle konsekvensane. Den høge negative konsekvenssettinga av visuell påverknad for Strandkaien bør fortolkast med dette i mente, og verdisetting av visuell konsekvens på strekinga Bryggesporden-Dræggekaien bør også ha med eit atterhald med omsyn til dette. Også for "spirit and feeling" gjev *viewpoints* utfordrande fortolkingsvilkår, men for Viewpoint Bellgården er konklusjonen truleg ganske treffande. At noko må fortolkast i positiv retning og noko i negativ retning, tilseier at ei heilskapleg vurdering er viktig.

Kulturminnemyndet legg likevel vekt på at den praktiske bruken av verdsarvmetodikken, medrekna *viewpoints*, gjennom sin presisjon har vore til uvurderleg nytte i prosessen med å få til eit forbetra planarbeidet.

Kopling til andre planar

Det er igangsett arbeid med kollektivsystemet Bergen vest. I den samanheng er vending i Chr. Michelsens gate til vurdering. Bybanen til Åsane er avhengig av ei løysing for vending i sentrum. Dersom denne vert lagt til Chr. Michelsens gate, vil den eine Bybanelinja ikkje lenger gå framom Bryggen. Dette vil i lang tid framover gje ein redusert frekvens, som vil redusere visuell og funksjonell barriereverknad. Det vil også gje auka betening av den historiske bykjerna.

Prognoser frå arbeidet med kollektivsystemet kommunedelplan Bergen Vest viser ein kollaps i kollektivterminalane i sentrum i 2040, og det tilrådest å bygge ut Bybane mot vest. Kulturminnemyndet har gjeve synspunkt og merknader til prosessen. Det vert vist til nasjonale mål for berekraftig byutvikling, og til Unesco Recommendation on the Historic Urban Landscape, som Norge ratifiserte i 2011. Der heiter det følgjande om urban vekst:

“Urban growth is transforming the essence of many historic urban areas. Global processes have a deep impact on the values attributed by communities to urban areas and their settings, and on the perceptions and realities of their inhabitants and users. On the one hand, urbanization provides economic, social and cultural opportunities that can enhance the quality of life and traditional character of urban areas; on the other hand, the unmanaged changes in urban density and growth can undermine the sense of place, the integrity of the urban fabric, and the identity of communities. Some historic urban areas are losing their functionality, traditional role and populations. The historic urban landscape approach may assist in managing and mitigating such impacts.”

Det er viktig for Bergen som eit framståande *Historic Urban Landscape*, med eit historisk sentrum, med byvekst kring seg, i eit naturlandskap, å halde fram utbygging av det heilskaplege bybanesystemet for å unngå ein kollaps i sentrum og i staden oppnå ei styrt og berekraftig byutvikling. Samferdslefarelege rapportar i Miljøløftet viser at utbygging av eit bybanesystem som fraktar folk inn til dei tyngste reisemåla vil være eit effektivt motsvar til denne utfordringa. I Bergen sentrum er dette, utanom Bystasjonen, Kaigaten og Torget. Kulturminnemyndet ser Bybanen som eit viktig grep for å oppnå ein levande by i samsvar med Unesco Recommendation for Historic Urban Landscape:

“The historic urban landscape is the urban area understood as the result of a historic layering of cultural and natural values and attributes, extending beyond the notion of “historic centre” or “ensemble” to include the broader urban context and its geographical setting.”

Samla vurdering

Motsegnene kan berre trekkjast når konsekvensane er akseptable for verdsarven og for nasjonale kulturminneinteresser. Kulturminnemyndet vurderer at det reviderte planforslaget framleis har negative og positive konsekvensar.

I etterkant av verdsarvutgreiinga og tilrådinga frå Unesco Advisory Mission er risikoane og dei negative konsekvensane minimert og redusert så langt som råd er. Det er likevel attverande risiko og negativ konsekvens for verdsarven.

Riksantikvaren si samla vurdering er følgjande:

“Bybanen er det største klimatiltaket Bergen kommune gjennomfører for å styre mot eit lågutslepp-samfunn. Samstundes er Mellomalderbyen Bergen og verdsarvstaden Bryggen kulturmiljø med stor nasjonal og internasjonal verdi.

I innspel til Vestland fylkeskommune ved offentleg ettersyn skreiv Riksantikvaren at «Forutsett at gjenverande usikkerheit blir redusert og at dei negative verknadane ikkje er i konflikt med verdsarvverdiane og Mellomalderbyen Bergen, meiner Riksantikvaren at Bybanen kan leggjast over Bryggen». Bergen kommune har no gjennomført nye utgreiingar knytt til innverknad på verdsarvstaden Bryggen i tråd med anbefalingane frå

Unesco og Icomos sin rådgjevande synfaring og KUVA-rapporten som det blei stilt krav om i motsegna frå fylkeskommunen.

Riksantikvaren vurderer at resultatene av utgreiingane har vist at risiko, usikkerheit og negative verknader på Mellomalderbyen Bergen og verdsarvstaden Bryggen er redusert, sett opp mot det som låg føre ved offentlig ettersyn. Det inneber at det reviderte planforslaget innfrir krava i brev av 1.12.2022, slik at det ikkje er grunnlag for å be Vestland fylkeskommune om å reise motsegn mot det reviderte reguleringsplanforslaget.”

Vestland fylkeskommune legg til grunn Riksantikvaren si vurdering og dispensasjon frå kulturminnelova § 8, fjerde ledd og vilkår for dispensasjonen jf. reguleringsplankart datert 24.3.2023 og føreseger datert 31.3.2023 . Etter vurderingane ovafor i tråd med vårt førstelinansvar for nyare tids kulturminne og for verdsarv, er det Vestland fylkeskommune sitt syn at nasjonale- og internasjonale kulturminneverdiar vert påverka, men ikkje i uakseptabel grad.

Konsekvensutgreiinga for verdsarv (KUVA) viser også positive konsekvensar for Bryggen og for Bergen som heilskapleg og historisk by. Vestland fylkeskommune deler Unesco sitt syn om at det er viktig å få befolkninga inn til og tett på kulturminna, og har sidan prosessen med Bybane til Åsane starta i 2013 lagt vekt på at formålet med å bringe folk til kjerna av den historiske byen er viktig. Vi meiner dette vil synleggjere kulturarven og oppretthalde den i innbyggjarane sitt mentale kart i dagleglivet.

Konklusjon

Vestland fylkeskommune og Riksantikvaren si vurdering er at det reviderte planforslaget si gjenverande uvisse og konsekvens for nasjonale- og internasjonale kulturminneverdiar er redusert så langt det er råd, og desse er no akseptable.

Vestland fylkeskommune aksepterer det reviderte planforslaget. Vi reknar motsegnspunkt 13a og 13b som vart reist i Fylkestinget sitt vedtak av 14.desember 2022 til å være tilfredsstillande svara ut. Det reviderte planforslaget kan eigengodkjennast av Bergen kommune.

Med helsing

Per Morten Ekerhovd
avdelingsdirektør
Kultur og folkehelse

Karoline Hareide Breivik
leiar
KFO - Arealplan

Brevet er elektronisk godkjent og har difor inga handskriven underskrift

Kopi til:

RIKSANTIKVAREN

Postboks 1483 Vika

0116

OSLO